

2. Factorii care condiționează cultura

În *Studii de filosofia culturii*, Tudor Vianu admite două categorii fundamentale de asemenea factori:

A. Condiții materiale; B. Condiții spirituale. Din prima

categorie fac parte: a) Mediul cosmic; b) Economia; c) Rasele.

În cea de-a doua categorie intră: a) Tradiția; b) Mărimea (cantitatea) grupului social.

Mediul cosmic

exercită o mare influență asupra spiritului creator, drept urmare are un rol determinant la imprimarea unui anumit specific cultural. După filosoful român, Montesquieu a fost unul dintre primii gânditori europeni care a scos în evidență în opera sa

L'Esprit des lois

importanța mediului la săvârșirea actului cultural. În primul rând, spune francezul, mediul acționează prin

climă

, iar clima prin

temperatură

. Iată de ce în zonele cu climă caldă se va elabora o altfel de cultură decât în cele cu climă rece. Evident, și civilizațiile din cele două zone vor prezenta diferențe notabile.

Configurația geografică

este după Montesquieu al doilea factor de mediu ce-și exercită influența asupra gândirii și spiritului. Astfel, consideră el, stepele nesfârșite ale Asiei au favorizat nu doar deplasările rapide și loviturile îndrăznețe date de mongoli, turci sau tătari, ci și regimurile despotice. Dimpotrivă, popoarele din țările muntoase au fost întotdeauna inspirate de duhul libertății, iar aceasta a fost câștigată și apărută la adăpostul munților.

În fine, al treilea factor de mediu scos în evidență de Montesquieu este

natura solului

. Într-adevăr, țările cu o climă aspră și un sol sărac, bunăoară Japonia, au parte de locuitori dârzi și energici, pe când țările cu pământ mănos și nenumărate bogății ale solului și subsolului, sunt gospodărite anapoda de locuitorii lor indolenți. România este cel mai potrivit exemplu în acest sens...

Chiar dacă Montesquieu a omis acest lucru, putem spune că raportul dintre om și mediu este reglat de o subtilă lege a compensației: oamenii sunt mai înzestrați acolo unde mediul se dovedește ostil, pe când locuitorii zonelor binecuvântate de Creator își afirmă indolența și firea contemplativă.

Englezul Buckle este de părere că influența climei asupra civilizației nu se produce în mod direct, așa cum susțineau predecesorii săi, ci prin acumulare de bogății. Civilizația intelectuală fiind dependentă de bogății, Buckle consideră că dezbateră teoretică este fertilă și dezinteresată doar acolo unde se constată un exces de bunuri, care elimină grijile sâcâtoare ale vieții de zi cu zi.

Evident, bogăția recoltelor depinde de anumiți factori naturali: clima (căldura și umiditatea atmosferică), fertilitatea solului, configurația geografică. Dar depinde și de factorul uman exprimat prin energie și consecvență în muncă. Căci, subliniază Buckle, numai popoarele energice și consecvente sunt producătoare de bunuri. Dar aceste însușiri sunt la rândul lor

influențate de climă, ceea ce înseamnă că ele vor putea fi dezvoltate doar în țările cu climă temperată, nicidecum sub soarele arzător al țărilor din sud.

Și iată cum condițiile în care se dezvoltă omul producător de bogății, determină nu numai formele ci și valoarea civilizațiilor omenești...

Dar, arată mai departe Buckle, legătura strânsă dintre om și mediu se reflectă până și în modul cum acesta trebuie să se alimenteze. Astfel, nordicii au nevoie de alimente cu un conținut ridicat de carbon, deoarece arderile sunt mai intense în acest climat. Locuitorii din sud au nevoie de alimente cu un conținut mai ridicat în oxigen, întrucât arderile lor sunt mult mai lente. Însă alimentele bogate în carbon (carnea și derivatele ei) sunt mai scumpe și mai greu de procurat, pe când alimentele cu un conținut ridicat de oxigen (fructele și legumele) sunt mult mai ieftine și mai lesne de procurat.

Așadar, însuși modul specific de alimentație datorat condițiilor climaterice, impune dezvoltarea anumitor aptitudini prin care nordicii se deosebesc temperamental și caracterologic de sudici: vigoare, hărnicie și ordine la primii, lene, indolență și dezordine la ceilalți.

N.B.

Dacă facem un pas mai departe de Buckle, vom constata că pe întinse zone ale globului există un aliment de bază (grâu, orez, cartof), care imprimă un anumit specific culturii și civilizației: vorbim de civilizația Europei datorată creștinismului și grâului, respectiv de civilizația rasei galbene, datorată budismului și orezului...

Trecând la distribuția bunurilor, Buckle constată cum în țările cu climă caldă populația se înmulțește vertiginos, ceea ce duce la ieftinirea forței de muncă. În schimb, în țările nordice terenul este mai puțin fertil, populația crește mult mai lent, forța de muncă este mai scumpă și salariile mai ridicate. Astfel se instalează diferența de condiții economice, fapt care creează diferențe notabile de regim politic. În sfârșit, vegetația mai bogată a ținuturilor sudice îi predispune pe locuitori la meditație și le inoculează în suflet un fior de misticism, pe când natura mai plină de măsură din regiunile nordice dezvoltă alte însușiri mentale și spirituale, așa ca inteligența creatoare de cultură.

În *Manifestul comunist* din 1847, Marx și Engels și-au închipuit că prin „infailibilul” lor materialism istoric au oferit cele mai plauzibile explicații cu privire la

condiționarea economică a culturii

. Cei doi întemeietori ai materialismului dialectic și istoric erau de părere că toate societățile omenești urmează să treacă prin exact aceleași faze economice, ele îndreptându-se către momentul în care capitalurile vor fi concentrate doar în câteva mâini, fapt ce va înlesni procesul de etatizare.

Dar permițându-și absolutizări riscante și dezvoltări de ipoteze după niște scheme rigide, materialismul istoric a dat greș și la acest capitol, după cum și-a dovedit din plin limitele de gândire și evaluare la multe alte capitole. Astfel, concepția materialismului istoric este în strânsă legătură cu aceea a teoriei mediului. Numai că dacă teoria mediului acceptă diferențele culturale ca pe niște ireductibile, pentru materialismul istoric cultura este un produs al existenței sociale ilustrată de economie, prin urmare există o unitate a procesului economic, indiferent de locul unde el se desfășoară.

Marea carență a marxismului rezidă în pretenția lui Marx de a fi descoperitorul pietrei filosofale, și anume că teoria lui oferă explicații pentru întreaga procesualitate istorică, cu multitudinea fenomenelor sociale, economice, politice și spirituale, pe toate el înghesuindu-le în sistemul său conceptual mult prea strâmt, atâta timp cât divinității i-a refuzat orice contribuție. După cum bine știm, străduințele ulterioare ale corifeilor bolșevismului de-a vârf lumea în schemele rigide

Scris de George Petrovai

Marti, 06 Decembrie 2011 19:43 - Ultima actualizare Vineri, 30 Decembrie 2011 06:22

trasate de guru Marx, au generat multă suferință și jertfe uriașe...

Elev al lui Hegel, Marx era el însuși un metafizician monist. Atâta doar că substanța monistic-spirituală a lui Hegel (ideea sau logosul), care străbate ca un curent subteran întreaga istorie, la Marx devine o substanță economico-materială.

Se știe că

teoriile raseologice

s-au bucurat de multă prețuire în Germania nazistă. Tendințele expansioniste ale Germaniei revanșarde erau justificate de Hitler și ideologii lui prin nevoia de spațiu vital pentru rasa ariană, o rasă superioară pornită din nordul Indiei, germanizată după ce-a ajuns în centrul și nordul Europei și căreia omenirea trebuie să-i rămână profund îndatorată pentru contribuția sa majoră la dezvoltarea întregii culturi și civilizații a omenirii.

Precursorii acestei teorii au fost Gobineau și Chamberlain – unul francez, celălalt englez, dar amândoi seduși de fabuloasa misiune istorică a rasei ariene.

Gobineau merge până acolo cu elogiul, încât susține că toate marile culturi ale lumii antice (egipteană, asiro-babiloniană, chiar și cea chineză) s-au putut dezvolta numai în măsura în care un grup arian a cucerit aceste țări, inoculând apoi în teritoriu puterea lui creatoare de cultură!

Totuși, admite că geniul artistic a rezultat prin încrucișarea fatală dintre albi și negri, întrucât albul este mai puțin dotat decât negrul și galbenul din punct de vedere senzual.

Chamberlain nu și-a propus să dovedească supremația culturală a tuturor arienilor, motiv pentru care sinteza lui începe doar de la Evul Mediu. Dar și în concepția mai temperată a lui Chamberlain, popoarele europene au fost producătoare de cultură numai în măsura în care au fost germanizate...

Că asemenea teorii sunt pure fantezii o dovedesc următoarele argumente susținute de specialiști și cercetători prestigioși:

1) Nu există rase pure;

2) Profilul fizic și moral al oamenilor se schimbă radical într-un interval relativ redus prin modul de viață, ocupație și alimentație. După câteva generații, înșiși germanii transplantați în America au dobândit faciesul americanilor, iar trăsăturile lor morale au suferit modificări substanțiale.

Cu aceste precizări, mai poate fi admisă gogorița că rasa ariană și-a păstrat neștirbite însușirile de-a lungul atâtor secole?!...

Cum acționează

tradițiile

? Înțelegând prin tradiții „influența muncii culturale anterioare asupra celei prezente” (Tudor Vianu), ele își exercită influența asupra culturii în principal prin instituții, educație, procedee culturale tradiționale și – de ce nu? – prin anumite cercuri valoroase din societate.

Cât privește

mărimea grupului social

, putem spune că există un raport invers proporțional între importanța tradiției și mărimea grupului: cu cât grupul este mai mic, cu atât influența tradiției este mai accentuată; invers, cu cât grupul este mai mare, cu atât influența tradiției este mai slabă. Acesta-i motivul pentru care o familie este mai tradiționalistă decât un sat, iar satul la rândul lui se dovedește mult mai conservator decât un oraș. Același raport se constată între un oraș mic și unul mare, între o zonă oarecare (un județ, de exemplu) și țara din care el face parte.

Se spune că Statele Unite au luat un asemenea avânt năucitor tocmai datorită faptului că americanii nu țineau cont de tradiții, care – lucru știut, de altminteri – acționează în anumite momente cruciale ale istoriei ca niște veritabile frâne. Este adevărat că tradițiile de pe teritoriul

Scris de George Petrovai

Mărti, 06 Decembrie 2011 19:43 - Ultima actualizare Vineri, 30 Decembrie 2011 06:22

american n-au acționat cu aceeași vigoare ca tradițiile din alte țări, dar asta nu fiindcă ele n-ar fi existat, că doar emigranții au luat cu ei și tradiții. Atâta doar că tradițiile comunităților s-au dispersat până aproape de inexistență pe imensul teritoriu al acestei țări mare cât un continent.

AUTOR: GEORGE PETROVAI

www.sighet-online.ro

Cititi

[AICI](#)

partea I.